

Editörler:

Prof. Dr. Mustafa ERKAN

Dr. Öğr. Üyesi Candan YASAN TEPETAŞ

Ar. Gör. Can YÖNEY

Ar. Gör. Ayşenur ÖZTÜRK

Ar. Gör. Seçil ETLİOĞLU ERÇETİNGÖZ

TAHKİM YARGILAMASI

İkinci Bölüm

Tahkim Okulu Paneller Serisi Cilt-3

onikilevha
ONİKİLEVHA YAYINLARI

TAHKİM YARGILAMASI
İKİNCİ BÖLÜM
TAHKİM OKULU PANELLER SERİSİ
CİLT-3

Editörler:

Prof. Dr. Mustafa ERKAN

Dr. Öğr. Üyesi Candan YASAN TEPETAŞ

Ar. Gör. Can YÖNEY

Ar. Gör. Ayşenur ÖZTÜRK

Ar. Gör. Seçil ETLİOĞLU ERÇETİNGÖZ

YAYIN NO: 2290

Tahkim Yargılaması İkinci Bölüm Tahkim Okulu Paneller Serisi Cilt-3

Editörler:

Prof. Dr. Mustafa ERKAN

Dr. Öğr. Üyesi Candan YASAN TEPETAŞ

Ar. Gör. Can YÖNEY

Ar. Gör. Ayşenur ÖZTÜRK

Ar. Gör. Seçil ETLİOĞLU ERÇETİNGÖZ

ISBN 978-625-432-544-1

1. BASKI - İSTANBUL, TEMMUZ 2023

© **ONİKİLEVHA YAYINCILIK A. Ş.**

Adres Prof. Nurettin Mazhar Öktek Sokak No: 4/1 Şişli / İSTANBUL

Telefon (850) 811 01 41

Faks (212) 224 40 02

Web www.onikilevha.com.tr

E-Posta bilgi@onikilevha.com.tr

📌 facebook.com/onikilevha

🐦 twitter.com/onikilevha

📷 instagram.com/onikilevha

Baskı/Cilt SÜMER AJANS

Osmanağa Mah. Kırtasiyeciler Sk.

Demircioğlu İş Hanı No: 9 İç Kapı No:5

Kadıköy / İstanbul

Sertifika No: 69589

ÖNSÖZ

Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Milletlerarası Özel Hukuk Anabilim Dalı ve İstanbul Tahkim Merkezi işbirliğinde devam eden “Tahkim Okulu” paneller serisinin, Ekim 2020 - Haziran 2021 arasında gerçekleşen panellerinde sunulmuş tebliğleri, Tahkim Okulu Kitaplarının üçüncü cildini teşkil eden bu yayının ile akademisyenler ve uygulamacılarla paylaşmaktan onur ve mutluluk duyuyoruz.

“Üçüncü kişi finansmanı (*third party funding*), hakemlerin tarafsızlık ve bağımsızlığı, hakemin reddi, hakemlerin sorumluluğu, çok taraflı tahkim yargılaması (*multi-party arbitration*) ve davaların birleştirilmesi, 2021 değişiklikleri ışığında ICC Tahkim Kuralları, tahkimde paralel yargılamalar, görev belgesi ve usulî zaman çizelgesinin hazırlanması, tahkimin usulüne uygulanacak hukuk, tahkimde deliller: tanık ve bilirkişinin rolü, bilirkişi incelemesi ve keşif” Tahkim Okulu’nun bu cildinde incelenen konuları oluşturluyorlar.

Başta, Tahkim Okulu’nun hayata geçmesinde kıymetli desteklerini esirgemeyen değerli Hocalarımız Prof. Dr. Sibel Özel ve Prof. Dr. Ziya Akıncı’ya şükranlarımızı sunmak isteriz. Tahkim Okulu panellerinde yorumcu olmayı kabul ederek bizleri onurlandıran ve kıymetli yorum ve katkılarıyla konunun hem teorik hem de uygulama boyutuyla zenginleşmesini sağlayan değerli yorumcularımız (panel sırasına göre), Prof. Dr. Yusuf Çalışkan, Ayşe Yazır, Prof. Dr. Süheyla Balkar, Doç. Dr. Hüseyin Akif Karaca, Av. Kerem Ertan, Prof. Dr. Bahar Ceyda Süral, Dr. Öğr. Üyesi Orhan Emre Konuralp, Prof. Dr. Leyla Keser, Av. Elif Demiröz Tan, Prof. Dr. H. Ercüment Erdem, Av. Arb. Bennar Aydoğdu, Doç. Dr. Gülüm Bayraktaroğlu Özçelik, Av. Duygu Kiyak, Prof. Dr. Ziya Akıncı,

Prof. Dr. Cemile Demir Gökyayla, Prof. Dr. Bilgin Tiryakiođlu, Prof. Dr. Musa Aygöl, Doç. Dr. Banu Őit KöŐgerođlu, ile Av. Noyan Gökso'ya müteŐekkirimiz. Tahkim Okuluna tebliğleri ile katkıda bulunan ve bu kitaba tebliğlerini makale olarak veren değerli yazarlarımıza teŐekkür borçluyuz. Tahkim Okulu paneller serisinin düzenlenmesini mümkün kılan sevgili meslektaŐlarımız ISTAC Genel Sekreteri Av. Yasin Ekmen ile ISTAC çalıŐanlarına minnetlerimizi sunarız. Nihayet, bu kitabın basılarak okuyucuya ulaŐmasını sağlayan On İki Levha Yayıncılık ile Erol Öz, Őebnem Kapukaya ve Gülgonca arpık'a teŐekkür ederiz.

Kitabın, Türk tahkim kültürüne katkıda bulunmasını ve okuyucuya yararlı olmasını temenni ediyoruz.

Prof. Dr.

Mustafa Erkan

Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Milletlerarası Özel Hukuk
Anabilim Dalı

Ar. Gör.

Can Yöney

Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Milletlerarası Özel Hukuk
Anabilim Dalı

Dr. Öğr. Üyesi

Candan Yasan Tepetaş

İstanbul Bilgi Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Milletlerarası Özel Hukuk
Anabilim Dalı

Ar. Gör.

Ayşenur Öztürk

Marmara Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk
Anabilim Dalı

Ar. Gör.

Seçil Etlioğlu Erçetingöz

Pamukkale Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Milletlerarası Özel Hukuk
Anabilim Dalı

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	XI
İÇİNDEKİLER.....	XIII
ÜÇÜNCÜ KİŞİ FİNANSMANI.....	3
Didem Kayalı	
MİLLETLERARASI TAHKİMDE ÜÇÜNCÜ KİŞİ FİNANSMANININ GÜNCEL SORUNLARI	43
Metin Berat Ataseven	
HAKEMLERİN BAĞIMSIZLIĞI VE TARAFSIZLIĞI.....	73
Seçil Etlioğlu Erçetingöz	
UNCITRAL MODEL KANUN VE 4686 SAYILI MİLLETLERARASI TAHKİM KANUNU ÇERÇEVESİNDE HAKEMİN REDDİ USULÜ	115
Meltem Ece Oba	
HAKEMİN REDDİ.....	155
Melissa Balıkçı Sezen	
HAKEMLERİN SÖZLEŞMESEL SORUMLULUĞU.....	181
Ömer Faruk Petek	

HAKEMLERİN ÖZEL HUKUK SORUMLULUĞU199

Işık Aslı Han

**ŞİRKETLER HUKUKU İHTİLAFLARINDA ÇOK
TARAFLI TAHKİM VE BU İHTİLAFLAR İÇİN
TAMAMLAYICI TAHKİM KURALLARI ÖNERİSİ225**

Abdurrahman Kayıklık

**ÇOK TARAFLI TAHKİM YARGILAMASI VE
DAVALARIN BİRLEŞTİRİLMESİ.....261**

Fatih Işık

**2021 ICC TAHKİM KURALLARI İLE GETİRİLEN
BAŞLICA DEĞİŞİKLİKLERİN İNCELENMESİ.....279**

M. Ece Uyanık

ICC 2021 TAHKİM KURALLARI 299

Mehveş Erdem Kamiloğlu

MİLLETLERARASI TAHKİMDE DERDESTLİK İTİRAZI.....329

Özlem Canbeldek Akın

YATIRIM TAHKİMİNDE PARALEL YARGILAMALAR.....371

Tilbe Birengel

**İSTANBUL TAHKİM MERKEZİ TAHKİM KURALLARI
IŞIĞINDA GÖREV BELGESİNİN DÜZENLENMESİ VE
HUKUKİ SONUÇLARI 397**

Ekin Ömeroğlu

**UYGULAMADA GÖREV BELGESİ VE USULİ ZAMAN
ÇİZELGESİ 415**

Burak Eryiğit

TAHKİM USÛLÜNE UYGULANACAK HUKUK (I).....439

Onur Can Saatciođlu

**TAHKİMDE DELİLLER: TANIK, BİLİRKİŞİNİN ROLÜ,
BİLİRKİŞİ İNCELEMESİ VE KEŞİF 485**

Süleyman Yasir Zorlu

19. Panel

Üçüncü Kişi Finansmanı

Konuřmacılar

Dr. Öğr. Üyesi Didem Kayalı
Av. Metin Berat Ataseven

Yorumcular

Prof. Dr. Yusuf Çalışkan
Ayşe Yazır

Moderatör

Prof. Dr. Mustafa Erkan

30 Eylül 2020

Hakemlerin Sözleşmesel Sorumluluğu

Contractual Liability of Arbitrators

Ömer Faruk Petek*

Öz

Tahkim yargılamasını gerçekleştiren hakemlerin uyuşmazlık taraflarıyla aralarındaki ilişkinin hangi hukuki temellere dayandığı ve hakemin yargı bağışıklığına sahip olup olmadığı günümüzde tartışmalı bir konu olmaya devam etmektedir. Anglo-Amerikan hukuk sisteminde hakemlerin yargı bağışıklığı olduğu kabul edilirken Kıta Avrupası hukuk sistemlerinde konuya sözleşmeler hukuku temelinde yaklaşmaktadır. İsviçre-Türk Hukuku da hakemler ve uyuşmazlık tarafları arasında sözleşmesel bir ilişki temeline dayanmaktadır. Bu çalışmada hem sözleşmeler hukuku hem de muhakeme hukuku üzerinden hakem sözleşmesi ve hakemin sözleşmesel sorumluluğuna yol açabilecek durumlar incelenmiştir. Bu kapsamda öncelikle hakem sözleşmesinin hukuki niteliğine, unsurlarına ve sözleşmeye uygulanacak hükümlere, hakemin sorumluluğuna yol açacak borçlarına değinilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tahkim, Tahkim yargılaması, Ticari tahkim, Hakem, Hakemin sorumluluğu, Hakem sözleşmesi

* Araştırma Görevlisi, İbn Haldun Üniversitesi Hukuk Fakültesi, e-posta: omer.petek@ihu.edu.tr.

I. GİRİŞ

Geniş anlamda “tahkim” tanımında üç temel unsur bulunmaktadır. Bunlardan ilki, uyuşmazlık taraflarının tahkim yoluna gitme iradesini gösterdikleri tahkim anlaşmasıdır. Bilindiği gibi bu anlaşma uyuşmazlık öncesinde veya uyuşmazlık ortaya çıktıktan sonra yapılabilir. Bu anlaşmayla taraflar uyuşmazlığı hakem önünde çözmeyi ve devlet yargısına başvurmamayı kararlaştırırlar. Bu sebeple de söz konusu yargılamayı gerçekleştirecek kişilerin yani hakemlerin sürece katılması gerekir. Hakemler tarafından gerçekleştirilen faaliyetin bir yargılama olduğu ve verilen kararın kural olarak mahkeme kararıyla aynı etkiye sahip olduğu tartışmasız olmakla birlikte hakemlerin bu sebeple yargısal bir bağışıklığa sahip olup olmadığı veya bunun gerekip gerekmediği tartışmalı konulardır. Bu sorulara cevap verebilmek için öncelikle hakemliğin hukuki niteliği ve hakemin sorumluluğu irdelenmelidir.

II. HAKEMLİĞİN HUKUKİ NİTELİĞİ VE HAKEMİN SORUMLULUĞU

A. STATÜ GÖRÜŞÜ

Statü görüşü, tahkim faaliyetinin bir yargılama olmasından yola çıkan ve bunun devlet fonksiyonunun icrası anlamına gelmesi sebebiyle hakemlerin hakimler gibi olduğunu savunan görüştür. Bu görüş, bir taraftan hakimlere tanınan yargı bağışıklığının hakemlere de tanınmasını sağlarken diğer taraftan devletin tahkime ve hakem kararlarına müdahalesinin artması yolunu açmaktadır. Hakemlerin ifa ettiği görev bakımından artık bu görüş savunulmamaktaysa da hakemlerin yargısal sorumsuzluğu yönünden Anglo-Amerikan hukuk sistemlerinde hala kabul gördüğü söylenebilir.¹

¹ Michael J. Mustill, Stewart C. Boyd, **Commercial Arbitration**, 3. bs., London, Lexis-Nexis Butterworths, 2010, s. 219 vd.

B. SÖZLEŞME GÖRÜŞÜ

1. Hizmet, Eser ve Vekalet Sözleşmesi

Bugün öğretideki ağırlıklı görüş, taraflar ve hakem arasında özel hukuka tabi bir sözleşme ilişkisi kurulduğu yönündedir. Bu sözleşmenin niteliği bakımından da yine birbirinden farklı nitelendirmeler mevcuttur.²

Hizmet sözleşmesi, hakemlerin işi ücret karşılığı görmesi bakımından uygun gözükmese de hakemler yargılamayı yürütürken bağımsız olduklarından yerinde değildir. Eser sözleşmesinde asıl edim bir sonuç meydana getirmek olduğundan tahkim yargılamasının doğasıyla bağdaşmaz. Vekalet sözleşmesi, bu konuda az sayıda olan Yargıtay kararlarında ve öğretide sıklıkla rastlanan bir nitelendirmedir.³

2. Sui Generis (Türü Kendine Özgü)

Hakem sözleşmesinde asli edim bir işin görülmesi olmakla birlikte bunun bir yargılama faaliyeti olması ve usul hukukunda da özel olarak

² “Final Report on the Status of the Arbitrator”, C. 7, **ICC International Court of Arbitration Bulletin**, (1996), s. 7 vd.; Rabi Koral, “Hakemliğin Hukuki Mahiyetinin Tayininde Kullanılan Kriterler ve Bir Seminerin Biraktığı İzlenimler”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, C. 48, No: 1-4, 1983, s. 84; Emilia Onyema, **International Commercial Arbitration and the Arbitrator’s Contract**, London, New York, Routledge, 2010, s. 103 vd.; Baki Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, 6. bs., Demir-Demir, 2001, s. 5997; 1991 Norjarl vs. Hyundai kararı dn. 201 Philippe Fouchard vd., **Fouchard, Gaillard, Goldman on International Commercial Arbitration**, The Hague; Boston, Kluwer Law International, 1999, s. 600; Yargıtay HGK 6.12.1969 tarih 1110 E./866 K. İzzet Karadaş, **6100 Sayılı HMK’nda Düzenlenen Ulusal (İç) Tahkim**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2013, s. 103; Fikret Eren, **Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, 6. bs, Ankara, Yetkin Yayınları, 2018, s. 698; Julian D. M. Lew, Loukas A. Mistelis, Stefan M. Kröll, **Comparative International Commercial Arbitration**, The Hague, Kluwer Law International, 2003, s. 278; Cevdet Yavuz, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, 10. bs, İstanbul, Beta, 2014, s. 28.

³ Yargıtay 15. Hukuk Dairesi’nin 15.06.1989 T. 1989/1023 E. 1989/2481 K., 06.01.2003 T. 2003/2780 E. 2003/3307 K. İnci Bıçkın, “Hakem Sözleşmesi ve Hakem Yargılaması”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, No: 67, 2006, s. 379-397, s.381, Sera Reyhani Yüksel, “Tahkim Tarafları ve Hakem Arasında Yapılan Hakemlik Sözleşmesinin Maddi Hukuk Açısından Değerlendirilmesi”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, C. 22, No: 3, 2016, s. 2435-2451, s.2439.

düzenlenmiş olması sebebiyle hakem sözleşmesinin kendine özgü bir sözleşme olduğu öğretide güncel olarak kabul gören nitelendirmedir.⁴

Buna göre, hakem sözleşmesine uygulanacak kurallar, kanunun emredici düzenlemeleri, özellikle tahkim yargılamasına dair HMK'nın 11. kısımda yer alan emredici hükümler, tahkim sözleşmesi hükümleri, HMK' da yer alan yedek hükümler ve iş görme sözleşmeleri bakımından genel hüküm kabul edilen TBK'daki vekalet sözleşmesi düzenlemeleridir.

III. HAKEM SÖZLEŞMESİ VE UNSURLARI

A. HAKEM SÖZLEŞMESİNİN TANIMI VE ÖZELLİKLERİ

Uyuşmazlık taraflarıyla her bir hakem arasında kurulan, hakemin belirlenen sürede uyuşmazlığı çözmek için yargılama faaliyetini yürütmeyi yüklediği ve karşılığında ücrete hak kazanacağı sözleşmeye hakem sözleşmesi (*Receptum arbitri, Schiedsrichtervertrag*) denir.⁵

Sözleşmenin özellikleri kısaca şu şekilde sayılabilir; öncelikle hakem sözleşmesi eşit taraflar arasında kurulan özel hukuk sözleşmesidir. Hakemlerin yargılama yetkisi, taraflar arasındaki bu anlaşmaya dayanmaktadır. Hakemin iş görme edimi şahsından kaynaklanır ve bu edimin ifasında hakemin kişisel özellikleri önem taşır. Hakem teamül gereği ücrete hak kazanır ve ücret borcu yargılama faaliyetinin karşılığıdır.

⁴ "Final Report", s. 46; Klaus Lionnet, "The Arbitrator's Contract", *Arbitration International*, C. 15, No: 2, 1999, s. 163; Fouchard vd., *Int. Com. Arbitration*, s. 607; H. Yavuz Alangoya, Kamil Yıldırım, Nevhis Deren-Yıldırım, *Medeni Usul Hukuku Esasları*, İstanbul, Beta, 2009, s. 614; Ceyda Süral, "Hakemin Sorumluluğu", *İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 10, No: 2, 2011, s. 231; Alan Redfern, Martin Hunter, *Law and Practice of International Commercial Arbitration*, 4. bs., London, Sweet & Maxwell, 2004, s. 46; Ali Yeşilırmak, *Doğrudan Görüşme Arabuluculuk Hakem-Bilirkişilik ve Tahkim: Sorular ve Çözüm Önerileri*, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2011, s. 93; Hakan Pekcanitez, Ali Yeşilırmak, *Pekcanitez Usul Cilt III*, C. 3, 15. bs., İstanbul, Oniki Levha Yayıncılık, 2017, s. 2690.

⁵ Eren, *Özel Hükümler*, s. 698; Alim Taşkın, *Hakem Sözleşmesi*, 2. bs., Ankara, Turhan Kitabevi, 2005, s. 42; Yargıtay HGK 19.3.2003 T. 15-142 E./182 K. (Kazanıcı).

B. SÖZLEŞMENİN UNSURLARI

1. Bir İş ve Hizmetin Görülmesi

Hakemin ifasını yüklediği iş görme edimi bir yargılama faaliyetinin yürütülmesidir ve bu sözleşmenin karakteristik edimidir.⁶ İşin kapsamı, tahkime ilişkin emredici hükümler ve taraflar arasındaki tahkim sözleşmesine göre belirlenir. Bir diğer ifadeyle, yargılama faaliyetini yürütmeyi kabul eden hakem, somut olarak tahkim anlaşmasında kabul edilen veya aksi kararlaştırılan kurallar çerçevesinde bunu gerçekleştirmeyi üstlenmiş olur.

Tahkim sözleşmesi ve hakem sözleşmesi, tarafları farklı olmasına rağmen, adeta bir madalyonun iki yüzü gibi içerik bakımından bir özdeşlik ilişkisi içerisinde olacaktır. Tahkim sözleşmesi zamansal olarak daha önce geldiğinden uygulamada genelde taraflar ayrıca açık bir hakem sözleşmesi yapmazlar ve tahkim sözleşmesindeki kararlaştırmalar hakem sözleşmesinde yer alan unsurları da düzenlemiş olur.

2. İşin Görülmesinde Bağımsızlık

Hakem iş görme faaliyetini yürütürken bunu bağımsız bir şekilde yapar. Kanımızca HMK' nin tahkim hükümleri yargılama konusunda hakemi diğer sözleşmelere göre çok daha bağımsız iş görmeye sevk etmektedir.⁷ Özellikle yargılama yetkisini kullandığı konularda bu aynı zamanda adil yargılanma prensibinin de bir gereğidir.

İş görme sözleşmelerinde bağımsızlık unsurunda süre bakımından işin görülmesinde bağımsız olma da yer almakla birlikte, HMK tahkim hükümlerinde yer alan usuli süreler hakem sözleşmesi bakımından bunun önemli bir istisnasını teşkil etmektedir.⁸

⁶ Taşkın, *Hakem Söz.*, s. 41; Onyema, *Arbitrator's Contract*, s. 128; Pekcanitez/Yeşilirmak, *Pekcanitez Usul Cilt III*, C. 3, s. 2689; Yargıtay İBK 13.S.1964 1-3 E., Karadaş, *İç Tahkim*, s. 109; Lionnet, "Arb. Contract", s. 164.

⁷ Taşkın, *Hakem Söz.*, s. 75; Redfern, Hunter, *Int. Commercial Arbitration*, s. 201; Fouchard vd., *Int. Com. Arbitration*, s. 564; Ziya Akıncı, *Milletlerarası Tahkim*, 4. bs., İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2016, s. 158.

⁸ Taşkın, *Hakem Söz.*, s. 53; Akıncı, *Tahkim*, s. 174; Yargıtay 15. HD. 24.3.2008 188 E./

3. İşin Bir Başkasının Menfaatine Görülmesi

Hakemin iş görme edimini yerine getirirken dikkate alacağı menfaat her zaman tarafların ortak menfaati olmalıdır.

4. Taraflar Arasında Karşılıklı Güven İlişkisi

Hakem sözleşmesi kapsamında bir yargılama faaliyeti gerçekleştirildiğinden sözleşmenin kurulması aşamasında güven unsurunun önemi yadsınamaz.⁹ Hatta taraflar arasındaki güven ilişkisinin sözleşme sona ermesine kadar da devam etmesi gerekmektedir. Bunun için hem hakeme somut yükümlülükler yüklenmiş hem de taraflara her zaman sözleşmeyi feshetme imkanı tanınmıştır.

5. Ücret Unsuru

Vekalet temeline dayalı ilişkilerde ücret zorunlu unsurlar arasında yer almamaktadır. Ancak, hakem sözleşmesi bakımından hem işin ücret karşılığı görülmesinin teamül haline geldiğini hem de hakemliğin bir meslek niteliği kazandığını söylemek yanlış olmaz.¹⁰

C. SÖZLEŞMENİN KURULMASI VE TARAFLARI

Hakem sözleşmesinin kurulması bakımından Borçlar Kanunu'nun Genel Hükümler'inde yer alan tarafların birbirine uygun öneri-kabul beyanları yeterlidir. Daha önce değindiğimiz gibi uygulamada bu iradelerin örtülü olarak ortaya konması da söz konusudur.¹¹

1871 K., 21.12.2006 7194 E./7542 K.; Yargıtay 19. HD. 19.3.1998 585 E./2013 K., Yargıtay 15. HD. 19.1.1995 2876 E./164 K., Yargıtay 15. HD. 16.4.1974 439 E. 923 K.

⁹ Fouchard vd., *Int. Com. Arbitration*, s. 617-618; Akıncı, *Tahkim*, s. 158; Karadaş, *İç Tahkim*, s. 133.

¹⁰ Pekcanitez/Yeşilirmak, *Pekcanitez Usul Cilt III*, C. 3, s. 2689; Taşkın, *Hakem Söz.*, s. 42; Karadaş, *İç Tahkim*, s. 109; Biçkin, *Hakem Sözleşmesi*, s.382 .

¹¹ Lew, Mistelis, Kröll, *Comparative International Commercial Arbitration*, s. 276; Fouchard vd., *Int. Com. Arbitration*, s. 601; Süral, "Hakemin Sorumluluğu", s. 231; Yeşilirmak, *Tahkim*, s. 91; Onyema, *Arbitrator's Contract*, s. 67; Karadaş, *İç Tahkim*, s. 102; Reyhani Yüksel, *Hakemlik Sözleşmesi*, s.2439.

Vekalet hükümlerinde yer alan kabul karinesi bakımından ise bunun ancak hakem listelerine kayıtlı olan hakemler bakımından işletilebileceğini, diğer durumlarda ise hakemliğin bir meslek olmaması sebebiyle bu karinenin kabul edilmesinin mümkün olmadığını söyleyebiliriz.

İki taraflı bir hukuki işlem olan hakem sözleşmesinde bir taraf hakem, diğer taraf ise birlikte aralarında uyuşmazlık bulunan kişilerdir. Hakem seçimi ne şekilde yapılırsa yapılsın, ister tahkim sözleşmesinde en baştan isim olarak kararlaştırılsın, ister taraflarca liste yöntemine göre belirlensin, ister her bir taraf bir hakem seçmiş olsun, ister hakem seçimi bir üçüncü kişiye ya da tahkim kurumuna bırakılmış olsun veya hakem taraflardan birinin talebi üzerine mahkeme tarafından atansın, hakem sözleşmesi her zaman hakem ve uyuşmazlığın her iki tarafı arasında kurulur.¹²

Tahkim yargılamasında bir hakem kurulunun bulunması, yani aynı anda birden fazla hakemin görev alması durumunda her bir hakemle uyuşmazlık tarafları arasında ayrı ayrı hakem sözleşmesi kurulmuş olur.

IV. HAKEMİN YÜKÜMLÜLÜKLERİ

A. İŞ GÖRME BORCU: TAHKİM YARGILAMASININ YÜRÜTÜLMESİ

Hakemin uyuşmazlığın taraflarına borçlandığı asli edim, yetkilendirildiği uyuşmazlık konusunda yargılamayı yürütmek, uyuşmazlığı sona erdirecek bir karar vermek veya karara katılmaktır.¹³ Taraflar uygulamada yargılamaya ilişkin kuralları kendilerine tanınan irade serbestisi kapsamında tahkim sözleşmesinde kararlaştırırlar, böyle bir anlaşmanın

¹² Pekcanitez/Yeşilirmak, **Pekcanitez Usul Cilt III**, C. 3, s. 2689; Taşkın, **Hakem Söz.**, s. 49; Karadaş, **İç Tahkim**, s. 102; Fouchard vd., **Int. Com. Arbitration**, s. 602; Yeşilirmak, **Tahkim**, s. 97; Onyema, **Arbitrator's Contract**, s. 65; Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, **Medeni Usul Hukuku Esasları**, s. 609.

¹³ Lionnet, "Arb. Contract", s. 165; Akıncı, **Tahkim**, s. 188; Yeşilirmak, **Tahkim**, s. 99; Fouchard vd., **Int. Com. Arbitration**, s. 605.

bulunmadığı konularda ise HMK'da yer alan yedek kurallar devreye girer. Yargılamayı düzenleyen bu usul kuralları bir yönüyle de hakemin iş görme edimini somutlaştırır ve kapsamını belirler. Bir diğer ifadeyle, bu kurallar hakem sözleşmesinin doğal bir parçasıdır. Böylece hakem tarafından yerine getirilecek işlemler ve hakemin yetkileri somut olarak ortaya çıkmaktadır.

Geçici hukuki koruma tedbirine karar vermek (HMK m.414), taraflarca belirlenmediyse tahkim yerini belirlemek (m.425), iddia ve savunmaların dinlemek ile delillerin toplamak, bunlara ilişkin süreleri belirlemek (m.428), duruşma yapılmasına ve hangi aşamada yapılacağına karar vermek (m.429), delillerin takdiri, delillerin toplanması konusunda mahkemenin yardımına başvurmak (m.432) hakemin yargılamanın yürütülmesi sırasında yerine getirmesi gereken ve HMK'da düzenlenmiş olan işlemlerden bazılarıdır.

Yargılama sürecinin sona ermesinin olağan hali uyuşmazlığın esası hakkında nihai karar verilmesidir¹⁴ (m.435). Kararın içeriği ve kararda yer alması gereken unsurlar da emredici olarak düzenlenmiştir (m.436). Sonrasında kararın taraflara ve saklanması için mahkemeye gönderilmesi görevi de hakemindir.¹⁵ Karar verilmesi dışında sürenin dolması sebebiyle hakemin görevi kendiliğinden sona erebilir. Taraflar anlaşarak tahkim yargılamasını sona erdirebilir, bu durumda hakemin edim yükümlülüğü de sona erer. Hakem de yargılamaya devam etmeyi gereksiz veya imkansız görürse yargılamayı sona erdirebilir. (m.435 f.1)

Hakemin asli borcu olan yargılama faaliyetinin yürütülmesi ve kararın verilmesiyle birlikte hakem borcunu ifa etmiş olur ve HMK m.435 uyarınca hakem sözleşmesi sona erer. Tahkim yargılamasının kanun gereği kendiliğinden sona erdiği durumlarda ve hakemin kendisine tanınan tahkim yargılamasını sona erdirmeye yetkisini kullanmasıyla da hakemin iş görme borcu sona erecektir. Bu durumlarda hakem, kural olarak gördüğü

¹⁴ Nihai hakem kararı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Ömer Faruk Kafalı, **Tahkim Yargılamasında Ara ve Nihai Hakem Kararları**, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2022

¹⁵ Ali Yeşilirmak, "MTK ve HMK'ya Göre Tahkim Dosyası ve Hakem Kararının Saklanması" *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S. 133, 2017, s. 261-268.

işin oranı kadar ücrete hak kazanır. Burada sayılan haller dışında, hakemin haklı bir sebep olmaksızın görevini yerine getirmekten kaçınması durumunda, HMK m.419 uygulanır ve aksi kararlaştırılmadığı takdirde tarafların zararını karşılaması gerekir.

Birden fazla hakemle yapılan yargılamalarda hakem, iş görme borcu kapsamındaki işlemleri kural olarak tek başına yapamayacağından diğer hakemlerle uyumlu çalışarak ve işlemlere gerekli katkıyı vererek yükümlülüğünü ifa eder.

B. ŞAHSEN İFA BORCU

Hakem sözleşmesinde kural, hakemin işi şahsen görmesidir.¹⁶ Bu kapsamda iki noktaya işaret etmek gerekir. Hakem tarafından resen bir bilirkişi seçildiği durumda burada alt vekalet benzeri bir ilişki kurulur. Bunun dışında hakem tarafından belirlenen hakem sekreteri ve yargılamaya katılan kişiler şahsen ifa borcu kapsamında kalır, hukuken ifa yardımcıları konumundadırlar. Her iki durumda da hakem yargılamaya ilişkin herhangi bir yetkisini kısmen de olsa bir başkasına devredemez.¹⁷

C. SADAKAT BORCU

Sadakat borcu, asıl borca ilişkin yükümlülükler yerine getirilirken adına iş görülen kişilerin menfaatini mümkün olduğunca korumayı, sözleşmede amaçlanan sonucun oluşması için gerekli davranışlarda bulunmayı ve buna aykırı davranışlardan kaçınmayı gerektirir.¹⁸ Sadakat borcunun en önemli özelliği, sözleşme öncesine veya sözleşme sonrasında etki edecek şekilde ortaya çıkabilmesidir. Örneğin, henüz görevi kabul etmediği dönemde dahi hakemin kişisel durumunu ifşa yükümlülüğü ya

¹⁶ Yavuz, **Özel Hükümler**, s. 1162; Akıncı, **Tahkim**, s. 219; Karadaş, **İç Tahkim**, s. 181; Taşkın, **Hakem Söz.**, s. 163; Eren, **Özel Hükümler**, s. 725; Reyhani Yüksel, **Hakemlik Sözleşmesi**, s.2440..

¹⁷ Reyhani Yüksel, **Hakemlik Sözleşmesi**, s.2441.

¹⁸ Yavuz, **Özel Hükümler**, s. 1171; Eren, **Özel Hükümler**, s. 725; Taşkın, **Hakem Söz.**, s. 164.

da hakem sözleşmesi sona erdikten sonra da sır saklama yükümlülüğünün devam etmesi böyledir. Sadakat borcunun hakem sözleşmesi kapsamındaki somut halleri hakemin tarafsızlığı ve bağımsızlığı ile bunun bir alt görünümü olan görevden çekilme ve kişisel durumunu açıklama yükümlülükleri, hakemin aydınlatma yükümlülüğü ve hakemin sır saklama yükümlülüğü olarak sayılabilir.

Hakem sözleşmesi bakımından dikkat çekilmesi gereken önemli bir nokta, hakemin sadakat borcu kapsamında göz önünde tutması gereken menfaatin tarafların ortak menfaati olmasıdır. Hatta bunun da ötesinde hakemin yargılama ilke ve prensiplerine sadakatle yükümlü olduğunu söylemek yanlış olmaz.

D. HAKEMİN ÖZEN BORCU

1. Özen borcunun kapsamı ve derecesi

Hakem bir sonuç borcu altına girmediğinden¹⁹, asli edim kapsamında yer alan fiillerin gerçekleştirilmesine rağmen sonuç gerçekleşmezse ifanın sözleşmeye uygun olduğunun (sonucun gerçekleşmesinden bağımsız olarak) özen borcuyla belirlenebilir olması gerekir.²⁰

Özen borcunun derecesi TBK m.506 uyarınca basiretli vekil ölçütü olarak belirtilmiştir. Bu asgari ölçüt olup hakem taraflarca karşılaştırılmış daha da yüksek bir uzmanlık ve yetenek taşıyorsa özen ölçütü de daha yüksek olacaktır.²¹ Hakemin özen ölçütü üç esastan hareketle somutlaştırılabilir. Birincisi, tahkim kanunlarında getirilen tahkim yargılamasına ilişkin düzenlemeler; ikincisi, tarafların aralarında karşılaştırarak özel olarak somut tahkim yargılaması açısından hakemden talep ettikleri esaslar; üçüncüsü ise, milletlerarası ve milli tahkimde kabul edilen bağlayıcı olmayan kurallar ve güncel tahkim uygulamalarıdır.

¹⁹ Aksi yönde bkz. Orhan Emre Konuralp, **Hakemlerin Hukuki Sorumluluğu**, Ankara, İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi, (Yayınlanmamış) Doktora Tezi, 2018, s.76 vd.

²⁰ Yavuz, **Özel Hükümler**, s. 1158.

²¹ Reyhani Yüksel, **Hakemlik Sözleşmesi**, s.2443.

2. Özen borcunun ihlali ve sonuçları

HMK m.419'da açıkça düzenlendiği üzere, tahkim yargılamasında iş görme edimi kapsamında hakemin kusura dayalı sorumluluğu esastır.²²

Maddede aksinin kararlaştırılabileceğinin belirtilmesi bu alanda sorumsuzluk anlaşmalarının mümkün olduğunu göstermektedir. Ancak, bunun sınırı olan ağır kusur ve kast sorumluluğu ayrıca düzenlenmediğinden bu sınırlamanın hakemin sorumluluğu bakımından da geçerli olduğu kabul edilmelidir.

Hakem sözleşmesi açısından kötü ifanın en somut hali ise hakemden kaynaklanan sebeplerle kararın iptalinin istenebileceği durumlardır. Hakem kararına karşı iptal davası, ancak kanunda sayılan sınırlı sebeplerle açılabilir. Bir diğer ifadeyle, hakemler gerekli özeni göstermemiş olsalar dahi, bu bir iptal sebebi teşkil etmiyorsa kötü ifadan bahsedilemez. Aynı şekilde, iptal edilen her karar hakemin sorumluluğunu gerektirmez. Örneğin, hakem kararının süresinde verilmemesi sebebiyle iptal edilmesi, tahkim sözleşmesinin geçersiz olması sebebiyle kararın iptal edilmesi, özellikle adil yargılanma ilkeleri ve tarafların eşitliği gibi gerekçelerle kamu düzenine aykırılık sebebiyle kararın iptal edilmesi gibi durumlarda bunun hakemden kaynaklandığı, hakemin özen borcuna aykırı hareket etmesiyle iptal kararının iptal edilmesi arasında illiyet bağı bulunduğu ispat edilirse kötü ifa sebebiyle hakemin sorumluluğu doğar. Tabii ki hakemin kusurlu olmadığını ispat ederek bu sorumluluktan kurtulması mümkündür.

Diğer yandan, hukukumuzda istisnai de olsa hakem kararı hakkında bir iptal kararı verilmemiş olmakla birlikte hakemin sorumluluğuna gidilmesini gerektiren haller ortaya çıkabilir. Yargıtay kararına konu olan bir olayda hakem tarafından usul kurallarına aykırı bir şekilde tahkim yargılaması sonucunda itirazı kabil bir karar verilmiş ve tarafların iptal davası açmak yerine hakeme itiraz ettikleri bir durum ortaya çıkmıştır.²³ İtiraz

²² Süral, "Hakemin Sorumluluğu", s. 252; Taşkın, **Hakem Söz.**, s. 184; Fouchard vd., **Int. Com. Arbitration**, s. 591; Yeşilirmak, **Tahkim**, s. 100; Yargıtay HGK 6.12.1969, 1110 E./866 K., Karadağ, **İç Tahkim**, s. 109.

²³ Yargıtay 11. HD. 19.10.2017 T. 2017/1192E. 5518 K. (Lexpera).

sonucunda hakem tarafından ikinci bir karar daha verilmiş, ancak hakem tarafından itirazı kabil olduğu belirtilen ilk karar icra marifetiyle infaz edilmiştir. Taraflar hakemin usul kurallarını yanlış uygulaması sebebiyle bu karara karşı iptal yolundan faydalanamamış ve hakem kararı yine aynı sebeple iptal denetiminden dahi geçmeden kesinleşmiştir.²⁴

E. TARAF ANLAŞMALARINA (TALİMATLARA) UYMA BORCU

Hakemin talimatlara uyma borcu için bağımsız görülmesinin bir istisnasıdır. Hakem sözleşmesi açısından talimat hakkı, hakem sözleşmesinin kurulmasından sonra hakeme yöneltilen tarafların ortak iradeleridir.²⁵ Taraflar kural olarak bu hakkı birlikte kullanmalıdırlar.

Taraflarca verilen talimatın her şeyden önce emredici hükümlere uygun olması gerekir. Bunun dışında, hakemin talimatın yargılamanın amacına uygun düşüp düşmediği konusunda takdir hakkı vardır. Böyle bir durumda hakemin tarafları derhal uyarması, taraflar talimatta ısrar ederlerse tahkim yargılamasının sürdürülmesinin gereksiz ve imkansız olması sebebiyle sözleşmeyi feshetmesi gerekir.²⁶

Talimatın varlığının ve hakem tarafından özen borcuna aykırı şekilde bunun yerine getirilmediğinin ispat edilmesi durumunda hakemin sorumluluğu doğar.

F. HESAP VERME VE İADE BORCU

1. Hesap verme

Hakemlerin sözleşmeye uygun hareket edip etmediklerinin denetlenmesi için dosyaya erişim ve bu yeterli olmazsa hakemlerden açıklama

²⁴ Türk hukukunda kamu düzenine aykırı ulusal tahkim kararlarının iptal denetiminden geçmeden kesinleşmesi sorunuyla ilgili ayrıntılı açıklamalar için bkz. Ersin Erdoğan, **Hakem Kararlarının Kesin Hüküm Etkisi**, Ankara, Yetkin Basım ve Yayıncılık, 2017, s.130 vd..

²⁵ Yavuz, **Özel Hükümler**, s. 1166; Eren, **Özel Hükümler**, s. 721.

²⁶ Reyhani Yüksel, **Hakemlik Sözleşmesi**, s.2445.

isteme hakkı olduğu kabul edilmelidir. Bu hak bakımından uyuşmazlık taraflarının her birinin tek başına talep yetkisine sahip olduğunun kabul edilmesi daha doğrudur.²⁷ Hakem tahkim yargılamasına uygun hareket ediyor olsa da talep üzerine hesap verme borcunu yerine getirmiyorsa, taraflar ayrı bir dava ile hakemin hesap verme borcuna uygun davranmasını talep edebilirler.

2. İade Borcu

Özellikle dosyaya sunulan belgelerin aslının veya örneğinin iadesi ve HMK m.436'da düzenlenen gider avanslarının iadesi bu kapsamda değerlendirilebilir. Yargılama ve karar bakımından bir iptal sebebi ortaya çıkarmamakla birlikte hakemin iade borcunu ihlal etmesi durumunda sözleşmeye aykırılık sebebiyle her zaman dava açılabilir.

V. SONUÇ

Uyuşmazlığın tarafları ile hakem arasındaki ilişki, özel hukuka tabi isimsiz bir iş görme sözleşmesi olan hakem sözleşmesidir. Bu sözleşmenin kapsamı TBK, HMK hükümleri ve tahkim uygulamalarının birlikte yorumlanmasıyla belirlenebilir. Türk Hukuku bakımından, isimsiz iş görme sözleşmelerine uygulanacak genel hükümler vekalet sözleşmesi düzenlemeleridir. (TBK m.502 - 514) Bu düzenlemelere göre özel hükümler olan HMK on birinci kısım düzenlemeleri (HMK m.407 - 444) ve özellikle tahkim alanındaki emredici hükümler öncelikle göz önünde tutulmalıdır.

Sözleşme serbestisinin hâkim olduğu tüm iradi gibi, hakem sözleşmesinde de tarafların iradesi sözleşmenin esasını oluşturur. Uygulamada çoğunlukla tarafların örtülü iradeleriyle kurulan hakem sözleşmesinde taraf iradelerine ulaşmak etraflı bir yorum çabası gerektirir. Hakem sözleşmesi bakımından özellik arz eden durum ise, uyuşmazlığın taraflarının iradelerini tahkim sözleşmesinde açıklamış olmalarıdır. Hakem sözleş-

²⁷ Aynı yönde bkz. Yüksel, **Hakemlik Sözleşmesi**, s.2444.

mesi bakımından tarafların iradelerine bakılırken tahkim sözleşmesi hükümleri de mutlaka göz önünde tutulmalıdır.

Hakem sözleşmesinin doğası gereği, sözleşmenin bir tarafını mutlaka uyumsuzluğun tarafları olan en az iki kişi birlikte teşkil ederler. Bu sonuç bir atama mercii veya mahkeme tarafından hakem tayini durumlarında da değişmeyecektir. Sözleşmenin konusunun bir yargılama faaliyeti olmasından kaynaklanan bu zorunluluk, bir yandan da hakeme taraflara eşit davranma yükümlülüğü yüklemektedir. Sözleşmenin diğer tarafı olan hakem de emredici HMK hükümleri gereği her zaman bir gerçek kişi olacaktır ve her hakemle taraflar arasında ayrı bir hakem sözleşmesi kurulur.

Hakem sözleşmesi uyarınca hakemin yükümlülükleri; iş görme borcu, şahsen ifa borcu, sadakat borcu, özen borcu, talimatlara uyma borcu ile hesap verme ve iade borcudur. Birden fazla maddi fiilin gerçekleştirilmesini gerektiren iş görme borcunun somut hali HMK'da yer alan yargılama faaliyetidir. Hakemin borçlarından nitelik bakımından en özellikli olanı ise sadakat borcudur. Bu borç kapsamında hakemin tarafsızlığını ve bağımsızlığını koruması, tarafları aydınlatması ve sır saklama yükümlülükleri yer alır. Özellikle hakemin tarafsızlığından ve bağımsızlığından şüphe etmeyi gerektirecek sebeplerin neler olduğu konusunda kanunlarımızda bir hüküm içi boşluk söz konusudur. Kanımızca, bu boşluğun doldurulmasında Uluslararası Barolar Birliği (IBA) gibi meslek örgütlerinin yayınlamış oldukları bağlayıcı olmayan kurallardan faydalanmak yerinde olur. IBA'nın uluslararası hakemler için menfaat çatışmalarına dair listeleri hakem sözleşmesi kapsamında ortaya çıkabilecek menfaat çatışmalarını ayrıntılı olarak düzenlemiştir ve bu kapsamda özel olarak incelemeyi hak eder.

Hakemin özen borcunun kapsamı ise vekalet hükümleri uyarınca belirlenir. Bu borç kapsamında dikkat edilmesi gereken husus 6098 sayılı TBK ile iş görme sözleşmelerinde özen derecesinin ölçütünün değişmiş olmasıdır. TBK'ya göre vekilin uyması gereken asgari özen ölçütü objektif olarak bu alanda faaliyet gösteren basiretli bir meslek mensubu derecesindedir. Özen borcuna aykırılık sonucu hakem sözleşmesinin asıl

edimi olan yargılamanın gereği gibi yerine getirilmemesi sonucu ortaya çıkar. HMK m.419 uyarınca da aksi kararlaştırılmadıkça hakemin yargılama görevini yerine getirmediği takdirde tazminatla sorumlu olacağı düzenlenmiştir. Ancak, her hâlükârda hakemlerin tahkim yargılamasının esasına yönelik bir sebeple sorumluluğu söz konusu olamaz.

Hakem sözleşmesi uyarınca hakemin hak ve borçları ortaya konulabildiği ölçüde, hukuk alanındaki uygulayıcıların ve uyuşmazlık çözümünde tahkim yolunu seçmesi beklenen tarafların tahkim konusunda kavrayışlarının artması ve bu sebeple uyuşmazlık çözüm yöntemi olarak tahkimin daha fazla tercih edilmesi mümkün olacaktır. Hakem ile taraflar arasındaki ilişkinin içeriği ne kadar açıklanırsa tahkim yöntemine olan güven bir o kadar artacaktır. Hakemin hak ve borçlarının anlaşılması ise hem sözleşmeler hukuku hem de medeni muhakeme hukuku alanlarına ait kavram ve kurumların bağdaştırılması ile mümkün olmaktadır.

Uygulamada kurumsal tahkim çatısı altında gerçekleştirilen tahkim yargılamalarında ad hoc (arızı) tahkime göre hakemin sorumluluğunu doğuran haller daha az ortaya çıkmaktadır. Ad hoc tahkimde dahi tarafların, özellikle usuli konuları gündeme getirerek, hakem kararının iptali noktasında bir mücadeleye girdiklerini, ancak bu konuda olumlu veya olumsuz bir karar elde ettikten sonra ağır kusur ve kast olmadığı sürece hakemin sorumluluğuna gitmeyi tercih etmediklerini bir gözlem olarak söyleyebiliriz.

KAYNAKÇA

- Akıncı, Ziya: **Milletlerarası Tahkim**, 4. bs., İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2016.
- Alangoya, H. Yavuz, Kamil Yıldırım, Nevhis Deren-Yıldırım: **Medeni Usul Hukuku Esasları**, İstanbul, Beta, 2009.
- Erdoğan, Ersin: **Hakem Kararlarının Kesin Hüküm Etkisi**, Ankara, Yetkin Basım ve Yayıncılık, 2017.
- Biçkin, İnci: "Hakem Sözleşmesi ve Hakem Yargılaması", **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, No: 67, 2006, s. 379-397.
- Eren, Fikret: **Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, 6. bs., Ankara, Yetkin Yayınları, 2018.
- "Final Report on the Status of the Arbitrator", C. 7, **ICC International Court of Arbitration Bulletin**, (1996).
- Fouchard, Philippe vd.: **Fouchard, Gaillard, Goldman on International Commercial Arbitration**, The Hague; Boston, Kluwer Law International, 1999.
- Kafalı, Ömer Faruk: **Tahkim Yargılamasında Ara ve Nihai Hakem Kararları**, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2022.
- Karadaş, İzzet: **6100 Sayılı HMK'nda Düzenlenen Ulusal (İç) Tahkim**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2013.
- Konuralp, Orhan Emre: **Hakemlerin Hukuki Sorumluluğu**, Ankara, İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi, (Yayınlanmamış) Doktora Tezi, 2018.
- Koral, Rabi: "Hakemliğin Hukuki Mahiyetinin Tayininde Kullanılan Kriterler ve Bir Seminerin Bıraktığı İzlenimler", **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, C. 48, No: 1-4, 1983, s. 75-98.
- Kuru, Baki: **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, 6 cilt, 6. bs, Demir-Demir, 2001.
- Lew, Julian D. M., Loukas A. Mistelis, Stefan M. Kröll: **Comparative International Commercial Arbitration**, The Hague, Kluwer Law International, 2003.
- Lionnet, Klaus: "The Arbitrator's Contract", **Arbitration International**, C. 15, No: 2, 1999, s. 161-169.

- Mustill, Michael J., Stewart C. Boyd: **Commercial Arbitration**, 3. bs., London, LexisNexis Butterworths, 2010.
- Onyema, Emilia: **International Commercial Arbitration and the Arbitrator's Contract**, London, New York, Routledge, 2010.
- Pekcanitez Hakan, (ed.): **Pekcanitez Usul Cilt III**, 3 cilt, C. 3, 15. bs., İstanbul, Oniki Levha Yayıncılık, 2017.
- Redfern, Alan, Martin Hunter: **Law and Practice of International Commercial Arbitration**, 4. bs., London, Sweet & Maxwell, 2004.
- Reyhani Yüksel, Sera: "Tahkim Tarafları ve Hakem Arasında Yapılan Hakemlik Sözleşmesinin Maddi Hukuk Açısından Değerlendirilmesi", **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, C. 22, No: 3, 2016, s. 2435-2451.
- Süral, Ceyda: "Hakemin Sorumluluğu", **İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 10, No: 2, 2011, s. 229-254.
- Taşkın, Alim: **Hakem Sözleşmesi**, 2. bs., Ankara, Turhan Kitabevi, 2005.
- Yavuz, Cevdet: **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, 10. bs., İstanbul, Beta, 2014.
- Yeşilirmak, Ali: **Doğrudan Görüşme Arabuluculuk Hakem-Bilirkişilik ve Tahkim: Sorular ve Çözüm Önerileri**, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2011.
- Yeşilirmak Ali: "MTK ve HMK'ya Göre Tahkim Dosyası ve Hakem Kararının Saklanması" **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, S. 133, 2017, s. 261-268.